ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PHILIPPE LÉGER
της 10ης Μαρτίου 2005 [1]

1. Στο βελγικό δίκαιο, οι κοινές προσφορές προϊόντων ή υπηρεσιών κατ' αρχήν απαγορεύονται. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν εξαιρέσεις του απαγορευτικού αυτού κανόνα στην περίπτωση που προσφέρονται δωρεάν, μαζί με την αγορά κύριου προϊόντος ή υπηρεσίας, τίτλοι παρέχοντες δικαίωμα, μετά από πολλές αγορές, σε δωρεάν προσφορά ή μείωση τιμών, με την προϋπόθεση ότι το εν λόγω πλεονέκτημα αφορά προϊόν ή υπηρεσία *παρεμφερή* και παρέχεται από τον *ίδιο πωλητή*.

2. Στο πλαίσιο της παρούσας προσφυγής, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο του Βελγίου, εφαρμόζοντας τις προϋποθέσεις «ομοιότητας» και «μοναδικού πωλητή» κατά τρόπον που συνεπάγεται διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση, ως προϋπόθεση για την εφαρμογή, στο εν λόγω κράτος μέλος, προγράμματος επιβράβευσης σταθερής πελατείας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΕΚ.

3. Η παρούσα υπόθεση αφορά τον τομέα της προωθήσεως των πωλήσεων, ο οποίος αποτέλεσε ήδη το αντικείμενο εργασιών σε κοινοτικό επίπεδο αν και, επί του παρόντος, ο κοινοτικός νομοθέτης δεν έχει εκδώσει καμία κανονιστική ρύθμιση [2].

4. Ειδικότερα, με την παρούσα προσφυγή θα μπορέσω να διευκρινίσω ποιες προϋποθέσεις περιλαμβάνει, κατά την άποψή μου, ο κανόνας ότι, στο πλαίσιο διαδικασίας που κινείται δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, εναπόκειται στην Επιτροπή να προσκομίσει την απόδειξη της παραβάσεως του κράτους μέλους από τις κοινοτικές του υποχρεώσεις.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής, της 2ας Οκτωβρίου 2001, για την προώθηση των πωλήσεων στην εσωτερική αγορά [COM (2001) 546 τελικό], καθώς και τροποποιημένη πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2002, σχετικά με τις προωθήσεις πωλήσεων στην εσωτερική αγορά [COM(2002) 585 τελικό]. Η έβδομη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω προτάσεως κανονισμού αναφέρει ότι ο κανονισμός «εφαρμόζεται στις κάρτες σταθερής πελατείας και στα προγράμματα επιβράβευσης σταθερής πελατείας των αεροπορικών εταιριών».

I — Το νομικό πλαίσιο

Α — *Το κοινοτικό δίκαιο*

5. Σύμφωνα με το άρθρο 49, πρώτο εδάφιο, ΕΚ:

«Στο πλαίσιο των κατωτέρω διατάξεων, οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας απαγορεύονται όσον αφορά τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος της Κοινότητας άλλο από εκείνο του αποδέκτου της παροχής.»

Β — *Η εθνική νομοθεσία*

6. Το άρθρο 54 του βελγικού νόμου της 14ης Ιουλίου 1991 περί των πρακτικών του εμπορίου και περί της πληροφορήσεως και προστασίας του καταναλωτή [3] (στο εξής: βελγικός νόμος) απαγορεύει «κάθε κοινή προσφορά προς τον καταναλωτή που πραγματοποιείται από πωλητή». Ως κοινή προσφορά νοείται η κτήση, δωρεάν ή όχι, προϊόντων, υπηρεσιών, κάθε άλλου πλεονεκτήματος, ή τίτλου που επιτρέπει την απόκτησή τους [...] συνδεόμενου με την κτήση άλλων προϊόντων ή υπηρεσιών, ακόμη και παρεμφερών». Η κοινή προσφορά προς τον καταναλωτή απαγορεύεται επίσης όταν προέρχεται από «πολλούς πωλητές οι οποίοι δρουν με κοινή πρόθεση».

7. Παρ' όλα αυτά, η εν λόγω απαγόρευση κοινών προσφορών έχει εξαιρέσεις. Συγκεκριμένα, το άρθρο 57 του βελγικού νόμου επιτρέπει να προσφέρονται δωρεάν, από κοινού με ένα κύριο προϊόν ή υπηρεσία, τίτλοι γενεσιουργοί δικαιωμάτων για ορισμένα πλεονεκτήματα υπέρ του καταναλωτή.

8. Οι απαριθμούμενοι στο εν λόγω άρθρο, παράγραφοι 1 έως 3, τίτλοι μπορούν να εκδοθούν μόνον από τους επιχειρηματίες που έχουν εγγραφεί στα μητρώα του αρμοδίου υπουργείου, σύμφωνα με το άρθρο 59, πρώτο εδάφιο, του βελγικού νόμου.

9. Αντιθέτως, το άρθρο 57, παράγραφος 4, του εν λόγω νόμου προβλέπει εξαίρεση από την απαγόρευση κοινών προσφορών, της οποίας μπορούν να απολαύουν οι επιχειρηματίες χωρίς να έχουν εγγραφεί στα οικεία μητρώα.

10. Συγκεκριμένα, το εν λόγω άρθρο 57, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, του βελγικού νόμου επιτρέπει στους επιχειρηματίες να προσφέρουν, από κοινού με κύριο προϊόν ή υπηρεσία, «τίτλους που συνίστανται σε

3 — *Moniteur belge* της 29ης Αυγούστου 1991.

έγγραφα τα οποία δημιουργούν δικαίωμα, μετά την κτήση ορισμένου αριθμού προϊόντων ή αγαθών, σε δωρεάν προσφορά ή μείωση τιμής κατά την κτήση παρεμφερούς προϊόντος ή υπηρεσίας, καθόσον το εν λόγω πλεονέκτημα παρέχεται από τον ίδιο πωλητή και δεν υπερβαίνει το ένα τρίτο της τιμής των προηγουμένως κτηθέντων προϊόντων ή υπηρεσιών».

11. Περαιτέρω, το εν λόγω άρθρο προβλέπει ότι «οι τίτλοι πρέπει να αναφέρουν το ενδεχόμενο όριο της διάρκειας ισχύος τους, καθώς και τις λεπτομέρειες της προσφοράς», και ότι, «όταν ο πωλητής διακόψει την προσφορά του, ο καταναλωτής πρέπει να λάβει το προσφερόμενο πλεονέκτημα κατ' αναλογίαν των προηγουμένως πραγματοποιηθεισών αγορών».

12. Η δωρεάν προσφορά τίτλων που δεν συνάδει προς τη νομοθεσία αυτή μπορεί, κατόπιν αιτήσεως του Υπουργού Οικονομικών, ενδιαφερομένου επιχειρηματία ή ενώσεων που έχουν σκοπό την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών, να αποτελέσει το αντικείμενο διατάξεως επιβάλλουσας τη λήξη της προσφοράς εκ μέρους των εμπορικών δικαστηρίων.

II — Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

13. Με το από 31 Μαρτίου 1999 έγγραφο, η Επιτροπή επέστησε την προσοχή του Βασιλείου του Βελγίου στο ζήτημα της συμβατότητας των άρθρων 54 και 57 του βελγικού νόμου με το άρθρο 49 ΕΚ. Η Επιτροπή ανέφερε στο έγγραφο αυτό ότι ειδοποιήθηκε από καταγγελία κατατεθείσα από επιχείρηση εγκατεστημένη στις Κάτω Χώρες, η οποία έχει ως δραστηριότητα τη διοργάνωση, για λογαριασμό άλλων επιχειρήσεων, προγράμματος επιβράβευσης σταθερής πελατείας που αποκαλείται «Air Miles», το οποίο επιθυμούσε να επεκτείνει στο Βέλγιο [4].

14. Το εν λόγω είδος δραστηριότητας τέθηκε σε εφαρμογή ως εξής: η διοργανώτρια του προγράμματος εταιρία συνάπτει σύμβαση με επιχειρήσεις που καλούνται «χορηγοί», για τη δημιουργία και διαχείριση προγράμματος με σκοπό την επιβράβευση των σταθερών πελατών των επιχειρήσεων αυτών. Στη συνέχεια, οι εν λόγω πελάτες εφοδιάζονται με κάρτα με ενσωματωμένη ηλεκτρονική μνήμη που τους επιτρέπει να καταχωρούν μόρια «Air Miles», τα οποία σωρεύονται με κάθε αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών από τις επιχειρήσεις «χορηγούς». Όταν συμπληρωθεί ορισμένος αριθμός των εν λόγω μορίων δημιουργείται δικαίωμα, παραδείγματος χάρη, σε δωρεάν ταξίδια.

15. Το Βασίλειο του Βελγίου απάντησε στο εν λόγω έγγραφο οχλήσεως με έγγραφο της 2ας Ιουνίου 1999. Με το έγγραφο αυτό, το Βασίλειο του Βελγίου επισήμανε, μεταξύ άλλων, ότι η εθνική νομολογία και θεωρία έχουν ερμηνεύσει την έννοια της «ομοιότητας» ως προϋποθέτουσα ότι τα κύρια προϊόντα ή οι υπηρεσίες και τα προϊόντα ή

4 — Η εν λόγω επιχείρηση υπέβαλε ερώτημα στον Βέλγο Υπουργό Οικονομικών όσον αφορά τη συμβατότητα του εν λόγω προγράμματος επιβράβευσης σταθερής πελατείας με τη βελγική νομοθεσία. Με το από 7 Απριλίου 1998 έγγραφο, το εν λόγω υπουργείο απάντησε στην επιχείρηση ότι η χορηγούμενη στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού πριμοδότηση δεν μπορεί να θεωρηθεί «ως προϊόν παρεμφερές με τα προϊόντα που πωλούνται από τους χορηγούς για τους οποίους δρα η εν λόγω εταιρία».

οι υπηρεσίες που προσφέρονται από κοινού ή σε μειωμένη τιμή πωλούνται συνήθως από το ίδιο κύκλωμα διανομής και/ή ανήκουν στον ίδιο κλάδο βιομηχανικής ή εμπορικής δραστηριότητας.

16. Η Επιτροπή, επειδή δεν έμεινε ικανοποιημένη από τις εξηγήσεις που δόθηκαν με την εν λόγω απάντηση, απηύθυνε στο Βασίλειο του Βελγίου, την 1η Αυγούστου 2000, αιτιολογημένη γνώμη με την οποία, κατ' ουσίαν, του προσήπτε ότι εφάρμοσε κατά τρόπο που συνεπάγεται διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση τις προϋποθέσεις «ομοιότητας» και «μοναδικού πωλητή» του βελγικού νόμου. Το Βασίλειο του Βελγίου εκλήθη να συμμορφωθεί προς την εν λόγω αιτιολογημένη γνώμη εντός δύο μηνών.

17. Οι βελγικές αρχές απάντησαν στην αιτιολογημένη αυτή γνώμη με έγγραφο της 16ης Οκτωβρίου 2000. Με το έγγραφο αυτό, οι βελγικές αρχές ανέφεραν, κατ' ουσίαν, ότι έκριναν σκόπιμο να αναμείνουν τις γενικές γραμμές που θα θεσπίσει η Επιτροπή όσον αφορά την πρόταση κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως στον τομέα της προωθήσεως των πωλήσεων, για να προβεί σε συνολική μεταρρύθμιση της εθνικής νομοθεσίας περί κοινών προσφορών, αντί να προβεί σε συγκεκριμένη τροποποίηση μόνον του άρθρου 57, παράγραφος 4, του βελγικού νόμου.

18. Ούτε η απάντηση αυτή έπεισε την Επιτροπή, η οποία άσκησε, βάσει του άρθρου 226 ΕΚ, την παρούσα προσφυγή με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 3 Ιουλίου 2003.

III — Η προσφυγή

19. Με την παρούσα προσφυγή, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο «να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο του Βελγίου, εφαρμόζοντας τις προϋποθέσεις "ομοιότητας" και "μοναδικού πωλητή" κατά τρόπο που συνεπάγεται διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση μεταξύ αφενός των προϊόντων και υπηρεσιών που αγοράζει ο καταναλωτής και αφετέρου των προϊόντων και υπηρεσιών που παρέχονται δωρεάν σε πολύ μειωμένη τιμή ως προϋπόθεση για την εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος στη διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών μεταξύ επιχειρήσεων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 της Συνθήκης ΕΚ». Η Επιτροπή ζητεί επίσης από το Δικαστήριο να καταδικάσει το Βασίλειο του Βελγίου στα δικαστικά έξοδα.

20. Το Βασίλειο του Βελγίου ζητεί να κριθεί η προσφυγή απαράδεκτη και αβάσιμη, και να καταδικαστεί η Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

Α — *Επί του παραδεκτού*

21. Η Βελγική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η προσφυγή είναι απαράδεκτη, δεδομένης της

υπερβολικά μεγάλης χρονικής περιόδου μεταξύ της απαντήσεως του Βασιλείου του Βελγίου στην αιτιολογημένη γνώμη και της ασκήσεως της ενώπιον του Δικαστηρίου προσφυγής, ήτοι σχεδόν τρία έτη.

22. Η προθεσμία αυτή δεν συμβιβάζεται με τις αρχές της ασφαλείας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Συγκεκριμένα, η Βελγική Κυβέρνηση φρονεί ότι νομίμως θεώρησε ότι η απάντησή της στην αιτιολογημένη γνώμη κρίθηκε ικανοποιητική εφόσον δεν αμφισβητήθηκε από την Επιτροπή εντός της προθεσμίας αυτής. Συνεπώς, η άσκηση της παρούσας προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου «προσέβαλε τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη» του Βασιλείου του Βελγίου [5].

23. Νομίζω ότι τα επιχειρήματα αυτά είναι αλυσιτελή από απόψεως της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με τη διάρθρωση μεταξύ, αφενός, της διακριτικής εξουσίας της Επιτροπής όσον αφορά τη διεξαγωγή και το τέλος της προ της ασκήσεως προσφυγής διαδικασίας και, αφετέρου, της απαιτούμενης προστασίας των δικαιωμάτων άμυνας κράτους μέλους στο οποίο έχουν απευθυνθεί αιτιάσεις βάσει του άρθρου 226 ΕΚ.

24. Πράγματι, γνωρίζουμε ότι η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως όχι μόνον όσον αφορά τη δυνατότητα να προσφεύγει στο Δικαστήριο, αλλά επίσης όσον αφορά τη χρονική στιγμή που κρίνει πρόσφορη να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου. Η αρχή αυτή διατυπώθηκε από το Δικαστήριο ως εξής: «η άσκηση προσφυγής για την αναγνώριση παράβασης κράτους μέλους [...] δεν υπόκειται σε προκαθορισμένη προθεσμία, διότι αυτή η διαδικασία παρέχει, από τη φύση και τον σκοπό της, στην Επιτροπή την εξουσία να εκτιμήσει τα μέσα και τις προθεσμίες τις πιο ενδεδειγμένες για να θέσει τέρμα σε ενδεχόμενες παραβάσεις» [6].

25. Πάντως, η αρχή αυτή αμβλύνεται στις περιπτώσεις όπου «η υπερβολική διάρκεια της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας, [...] είναι δυνατόν να καταστήσει δυσχερέστερη για το καθού κράτος την αντίκρουση των επιχειρημάτων της Επιτροπής και να οδηγήσει, με τον τρόπο αυτό, σε παραβίαση των δικαιωμάτων άμυνας» [7]. Επομένως, εναπόκειται στο κράτος μέλος έναντι του οποίου στρέφεται η προσφυγή κατά παραβάσεως να αποδείξει ότι η εν λόγω διάρκεια της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας είχε αρνητική επίπτωση στην οργάνωση της άμυνάς του.

26. Συναφώς, και χωρίς το Δικαστήριο να έχει λάβει θέση επί του υπερβολικού ή όχι χαρακτήρα της χρονικής διάρκειας που μεσολαβεί εν προκειμένω μεταξύ της απαντήσεως του κράτους μέλους στην αιτιολογημένη γνώμη και της ασκήσεως της παρούσας προσφυγής, αρκεί κατά την άποψή μου να επισημανθεί ότι το Βασίλειο του Βελγίου δεν προβάλλει κανένα συγκεκριμένο επιχείρημα ικανό να αποδείξει ότι η εν λόγω προθεσμία είχε επιπτώσεις στον τρόπο με τον οποίο οργάνωσε την άμυνά του [8].

5 — Βλ. υπόμνημα αντικρούσεως, σ. 11.

6 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1971, 7/71, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1049, σκέψη 5).

7 — Απόφαση της 16ης Μαΐου 1991, C-96/89, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1991, σ. I-2461, σκέψη 16).

8 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2000, C-359/97, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 2000, σ. I-6355). Στην υπόθεση αυτή, παρήλθαν σχεδόν οκτώ έτη μεταξύ της απαντήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου στην αιτιολογημένη γνώμη και της ασκήσεως της προσφυγής.

27. Όλα τα προβληθέντα από το Βασίλειο του Βελγίου επιχειρήματα τείνουν στην πραγματικότητα μόνο να επικρίνουν, αφενός, τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή άσκησε την ελευθερία της εκτιμήσεως ως προς τη διεξαγωγή της διαδικασίας που κινήθηκε βάσει του άρθρου 226 ΕΚ και, αφετέρου, τον τρόπο με τον οποίο συντονίστηκε η διεξαγωγή της εν λόγω διαδικασίας με τον προβληματισμό που υπάρχει σε κοινοτικό επίπεδο όσον αφορά την πρόταση κανονιστικής ρυθμίσεως για τις προωθήσεις των πωλήσεων.

28. Περαιτέρω, η ένσταση που διατύπωσε το Βασίλειο του Βελγίου ως προς το παραδεκτό της προσφυγής βασίζεται προφανώς κατά κύριο λόγο στο επιχείρημα ότι η Επιτροπή δεν έπρεπε να απαντήσει με την άσκηση προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου στο έγγραφο που της απηύθυνε στις 16 Οκτωβρίου 2000 το εν λόγω κράτος μέλος, ως απάντηση στην αιτιολογημένη γνώμη.

29. Πάντως, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι, «ακόμη και αν υποτεθεί ότι η ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία κινήθηκε με προσφυγή της Επιτροπής η οποία δεν έλαβε υπόψη ενδεχόμενα νέα στοιχεία, πραγματικά ή νομικά, προβληθέντα από το οικείο κράτος μέλος με την απάντησή του στην αιτιολογημένη γνώμη, τα δικαιώματα άμυνας του κράτους αυτού δεν θίγονται εξ αυτού του λόγου. Πράγματι, αυτό μπορεί στο πλαίσιο της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας, να επικαλεσθεί πλήρως τα εν λόγω στοιχεία από την πρώτη του ήδη πράξη άμυνας. Στο Δικαστήριο απόκειται να εξετάσει τη λυσιτέλειά τους για την τύχη που θα έχει η προσφυγή λόγω παραβάσεως» [9].

9 — Απόφαση της 19ης Μαΐου 1998, C-3/96, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1998, σ. I-3031, σκέψη 20).

30. Επομένως, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ούτε το ότι δεν έλαβε θέση επί της επιχειρηματολογίας που περιλαμβάνεται στην απάντηση του Βασιλείου του Βελγίου στην αιτιολογημένη γνώμη.

31. Λαμβανομένων υπόψη όλων αυτών των στοιχείων, κρίνω συνεπώς ότι η ένσταση της Βελγικής Κυβερνήσεως ως προς το παραδεκτό της προσφυγής πρέπει να απορριφθεί.

Β — *Επί της ουσίας*

1) Το αντικείμενο της προσφυγής

32. Η εκτίμηση των προβληθέντων από την Επιτροπή επιχειρημάτων προς στήριξη της παρούσας προσφυγής συνεπάγεται ότι πρέπει κατ' αρχάς να οριοθετηθεί με ακρίβεια το αντικείμενό της.

33. Όπως ήδη ανέφερα, η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο του Βελγίου ότι παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΕΚ *εφαρμόζοντας, κατά τρόπο που συνεπάγεται διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση*, τις προϋποθέσεις «ομοιότητας» και «μοναδικού πωλητή» που περιλαμβάνονται στο άρθρο 57, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, του βελγικού νόμου, ως προϋπόθεση για την εφαρμογή ενός προγράμματος επιβρά-

βευσης σταθερής πελατείας ως διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών μεταξύ επιχειρήσεων.

34. Επομένως, από το αίτημα του εισαγωγικού δικογράφου της προσφυγής προκύπτει ρητώς ότι η παρούσα προσφυγή ουδόλως σκοπεί το *κατά γράμμα περιεχόμενο* του άρθρου 57, παράγραφος 4, του βελγικού νόμου αλλά μόνο την —συνεπαγόμενη διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση— *εφαρμογή* των προϋποθέσεων που περιλαμβάνονται στη διάταξη αυτή.

35. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώθηκε εξάλλου ρητώς από την Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, με απάντηση σε ερώτημα που υπέβαλε το Δικαστήριο.

36. Το αντικείμενο της παρούσας προσφυγής, όπως διευκρινίστηκε από την Επιτροπή, αποκλείει κατά συνέπεια να εξεταστεί από το Δικαστήριο in abstracto η συμβατότητα της εν λόγω διατάξεως προς το άρθρο 49 ΕΚ.

37. Επομένως, από το Δικαστήριο ζητείται μόνον να διαπιστώσει ότι η εφαρμογή του άρθρου 57, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, του βελγικού νόμου εκ μέρους των εθνικών αρχών, δηλαδή από την εθνική διοίκηση και από τα εθνικά δικαστήρια, αντίκειται στο άρθρο 49 ΕΚ.

2) Η απόδειξη της παραβάσεως

38. Εφόσον η Επιτροπή περιορίστηκε ρητώς με την προσφυγή της στον συνεπαγόμενο διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται στο Βέλγιο οι προϋποθέσεις «ομοιότητας» και «μοναδικού πωλητή» του βελγικού νόμου, σ' αυτήν εναπόκειται να προσκομίσει στο Δικαστήριο επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για να αποδείξει, στο ούτως διαμορφωθέν πλαίσιο, ότι το εν λόγω κράτος μέλος παρέβη το άρθρο 49 ΕΚ.

39. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της προσφυγής λόγω παραβάσεως, εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει ότι υπάρχει παράβαση και να προσκομίσει στο Δικαστήριο τα στοιχεία που είναι αναγκαία για τη διαπίστωση της παραβάσεως, χωρίς να υπάρχει δυνατότητα να στηριχθεί σε οποιοδήποτε τεκμήριο [10].

40. Εν προκειμένω, κρίνω ότι η Επιτροπή δεν προσκόμισε επαρκή στοιχεία στο Δικαστήριο για να αποδείξει ότι το Βασίλειο του Βελγίου παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΕΚ.

10 — Βλ., μεταξύ άλλων, ιδίως, αποφάσεις της 25ης Μαΐου 1982, 96/81, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1982, σ. 1791, σκέψη 6)· της 20ής Μαρτίου 1990, C-62/89, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1990, σ. I-925, σκέψη 37)· της 29ης Μαΐου 1997, C-300/95, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 1997, σ. I-2649, σκέψη 31)· της 9ης Σεπτεμβρίου 1999, C-217/97, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1999, σ. I-5087, σκέψη 22), και της 29ης Απριλίου 2004, Επιτροπή κατά Αυστρίας, C-194/01 (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 34).

41. Πράγματι, όταν, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, η προσφυγή σκοπεί τη συγκεκριμένη εκτέλεση εθνικής διατάξεως, για να αποδειχθεί η παράβαση του κράτους απαιτείται η προσκόμιση ιδιαίτερων αποδεικτικών στοιχείων σε σχέση με τα στοιχεία που λαμβάνονται συνήθως υπόψη στο πλαίσιο προσφυγής παραβάσεως που σκοπεί απλώς στο περιεχόμενο εθνικής διατάξεως.

42. Στην τελευταία αυτή υποθετική περίπτωση, η οποία δεν συντρέχει συχνά, η αντιπαράθεση της διατυπώσεως της αμφισβητουμένης εθνικής διατάξεως με τη διατύπωση του κοινοτικού κανόνα αναφοράς μπορεί να αρκεί για να αποκαλύψει την ύπαρξη παραβάσεως του κράτους μέλους.

43. Αντιθέτως, όταν το αντικείμενο της προσφυγής κατά παραβάσεως αφορά την εφαρμογή εθνικής διατάξεως, η παράβαση μπορεί να αποδειχθεί μόνον χάρη σε επαρκώς τεκμηριωμένη και εμπεριστατωμένη απόδειξη της προσαπτομένης πρακτικής στη διοίκηση και/ή στα εθνικά δικαστήρια, η οποία καταλογίζεται στο κράτος μέλος κατά του οποίου στρέφεται η προσφυγή.

44. Πάντως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, εν προκειμένω, δεν συντρέχει τέτοιου είδους απόδειξη εκ μέρους της Επιτροπής.

45. Πρώτον, όσον αφορά την εθνική διοικητική πρακτική που προσάπτεται στο Βασίλειο του Βελγίου, συντάσσομαι με την άποψη της Βελγικής Κυβερνήσεως ότι από το γεγονός ότι ορισμένες επιχειρήσεις εγκατεστημένες στο Βέλγιο εφαρμόζουν προγράμματα επιβράβευσης σταθερής πελατείας, τα οποία μπορεί να αμφισβητηθούν από της απόψεως του άρθρου 57, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, του βελγικού νόμου, χωρίς να αποτελέσουν το αντικείμενο προσφυγών για παύση των δραστηριοτήτων ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων με πρωτοβουλία των αρμοδίων διοικητικών αρχών, δεν αποδεικνύεται ότι το εν λόγω άρθρο εφαρμόστηκε κατά τρόπο που συνεπάγεται διακριτική μεταχείριση.

46. Πράγματι, θεωρώ ότι τα εν λόγω παραδείγματα που προέβαλε η Επιτροπή δεν αποδεικνύουν ότι ο τρόπος με τον οποίο η βελγική διοίκηση εφαρμόζει τις προϋποθέσεις του εν λόγω άρθρου ποικίλλει ανάλογα με το αν η ενδιαφερόμενη επιχείρηση είναι εγκατεστημένη εντός ή εκτός της βελγικής επικράτειας.

47. Εξάλλου, άλλα παραδείγματα που ανέφερε το Βασίλειο του Βελγίου με το υπόμνημά του αντικρούσεως σκοπούν αντιθέτως να αποδείξουν την ύπαρξη προσφυγών που έχουν κινηθεί ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων κατά διαφημιστικών εκστρατειών που αντίκεινται στον βελγικό νόμο [11].

48. Δεύτερον, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, αν συμπεριφορά κράτους μέλους συνίσταται σε διοικητική πρακτική που αντίκειται στις

11 — Βλ. υπόμνημα αντικρούσεως, σ. 21 και 22.

απαιτήσεις του κοινοτικού δικαίου μπορεί να συνιστά παράβαση κατά την έννοια του άρθρου 226 ΕΚ [12], πρέπει περαιτέρω, σύμφωνα με το Δικαστήριο, η εν λόγω διοικητική πρακτική «να εμφανίζει κάποιο βαθμό επαναληπτικότητας και γενικότητας» [13].

49. Πάντως, η Επιτροπή δεν απέδειξε στο πλαίσιο της παρούσας προσφυγής την ύπαρξη διοικητικής πρακτικής πληρούσας τα χαρακτηριστικά επαναληπτικότητας και γενικότητας που απαιτεί το Δικαστήριο.

50. Επομένως, το γεγονός ότι ελήφθησαν υπόψη τα γεγονότα που αποτελούν το ιστορικό της καταγγελίας που κατέθεσε η επιχείρηση που διοργανώνει το πρόγραμμα επιβράβευσης σταθερής πελατείας «Air Miles» δεν αρκεί για να αποδειχθεί η ύπαρξη παραβάσεως κράτους μέλους που συνίσταται σε αποδεδειγμένη πρακτική εφαρμογής —κατά τρόπο συνεπαγόμενο διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση— των προϋποθέσεων της «ομοιότητας» και του «μοναδικού πωλητή» [14].

51. Επιπλέον, σημειώνω ότι η πράγματι αρνητική απάντηση που έδωσε το Βελγικό Υπουργείο Οικονομικών στην επιχείρηση που διοργανώνει το πρόγραμμα επιβράβευσης σταθερής πελατείας «Air Miles», ως προς το ζήτημα του συμβατού του εν λόγω προγράμματος με τη βελγική νομοθεσία, έχει απλώς χαρακτήρα γνωμοδοτήσεως και όχι αποφάσεως με την οποία απορρίπτεται η επέκταση του προγράμματος επιβράβευσης σταθερής πελατείας «Air Miles» στο Βέλγιο.

52. Τρίτον και τέλος, όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύουν τα βελγικά δικαστήρια τον νόμο, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι το Δικαστήριο έχει σαφώς καθορίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες εθνική δικαστική πρακτική μπορεί να συνιστά παράβαση κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 226 ΕΚ [15].

53. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι «δικαστικές αποφάσεις μεμονωμένες ή αποτελούσες ισχνή μειοψηφία στο πλαίσιο μιας νομολογίας ακολουθούσας άλλη κατεύθυνση, ή ακόμα μια ερμηνεία ανατραπείσα από το ανώτατο εθνικό δικαστήριο, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη. Δεν ισχύει το ίδιο στην περίπτωση ερμηνείας που ακολουθείται από σημαντικό μέρος της νομολογίας και δεν έχει ανατραπεί —ή ενδεχομένως, και έχει επικυρωθεί— από το εν λόγω ανώτατο δικαστήριο» [16].

12 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1988, 298/86, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1988, σ. 4343), και της 2ας Δεκεμβρίου 2004, C-41/02, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 2004, σ. I-11375).

13 — Απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, C-387/99, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 2004, σ. I-3751, σκέψη 42).

14 — Ασφαλώς, το Δικαστήριο μπόρεσε να κρίνει ότι, στο συγκεκριμένο πλαίσιο αγοράς χαρακτηριζόμενης από την παρουσία ορισμένων επιχειρήσεων μόνον, όπως η αγορά των μηχανών γραμματοσημάνσεως, υιοθετούμενη από την εθνική διοίκηση στάση έναντι μιας μόνον επιχειρήσεως μπορεί να οδηγήσει στη διαπίστωση παραβάσεως κράτους μέλους (απόφαση της 9ης Μαΐου 1985, 21/84, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1985, σ. 1355, σκέψη 13). Πάντως, η υπόθεση που μας απασχολεί αφορά αντιθέτως την αγορά της προωθήσεως πωλήσεων που περιλαμβάνει πολλούς επιχειρηματίες.

15 — Απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2003, C-129/00, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2003, σ. I-14637).

16 — Όπ.π., σκέψη 32.

54. Επομένως, εθνική νομολογία μπορεί να αποτελέσει παράβαση κράτους μέλους μόνον αν είναι «διαρθρωτικής φύσεως» [17].

55. Στο πλαίσιο προσφυγής κατά παραβάσεως βάσει του άρθρου 226 ΕΚ, εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει ότι πρόκειται περί αυτού.

56. Επισημαίνω ότι η Επιτροπή στηρίζει σε μεγάλο βαθμό την ανάλυσή της όσον αφορά την υπερισχύουσα στο βελγικό δίκαιο ερμηνεία, σύμφωνα με την οποία μια κοινή προσφορά ανταποκρίνεται στην προϋπόθεση της «ομοιότητας» όταν τα κύρια προϊόντα ή οι υπηρεσίες και τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται δωρεάν ή σε μειωμένη τιμή τίθενται συνήθως σε πώληση από το ίδιο κύκλωμα διανομής και ανήκουν στον ίδιο κλάδο βιομηχανικής ή εμπορικής δραστηριότητας.

57. Σύμφωνα με την Επιτροπή, ο κανόνας απαγορεύσεως κοινών προσφορών μη παρεμφερών προϊόντων αποτελεί το αντικείμενο καταχρήσεως στην πράξη υπέρ των εγκατεστημένων στο Βέλγιο επιχειρήσεων οι οποίες διαθέτουν το δικό τους δίκτυο διανομής. Η Επιτροπή αναφέρει ότι «η εν λόγω καταστρατήγηση του κανόνα αρχής διευκολύνθηκε από τον τρόπο με τον οποίο τα δικαστήρια ερμήνευσαν την έννοια της ομοιότητας» [18].

58. Πάντως, εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν αναφέρει καμία απόφαση των βελγικών δικαστηρίων για να τονίσει το νομολογιακό ρεύμα επί του οποίου στηρίζει την ανάλυσή της.

59. Είναι αληθές ότι το ίδιο το Βασίλειο του Βελγίου αναφέρει, στην απάντησή του στο έγγραφο οχλήσεως, ότι η εθνική νομολογία και θεωρία ερμήνευσαν την έννοια της «ομοιότητας» ως προϋποθέτουσα ότι τα κύρια προϊόντα και οι υπηρεσίες και τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται δωρεάν ή σε μειωμένη τιμή τίθενται συνήθως σε πώληση από το ίδιο κύκλωμα διανομής και/ή ανήκουν στον ίδιο κλάδο βιομηχανικής ή εμπορικής δραστηριότητας. Το Βασίλειο του Βελγίου προβάλλει επίσης, προς στήριξη της ερμηνείας αυτής, απόφαση του εμποροδικείου των Βρυξελλών της 26ης Ιουνίου 1978 [19].

60. Πάντως, θεωρώ ότι το γεγονός αυτό δεν απαλλάσσει την Επιτροπή από την υποχρέωση να προσκομίσει στο Δικαστήριο συγκεκριμένα στοιχεία για να αποδείξει και να διευκρινίσει την εθνική νομολογιακή τάση την οποία επικαλείται.

61. Εν προκειμένω, θα ήταν τοσούτω μάλλον ευκταίο να είχαν προσκομισθεί τέτοιες διευκρινίσεις, διότι όλα τα επιχειρήματα του Βασιλείου του Βελγίου στο υπόμνημά του

17 — Βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Geelhoed στην προαναφερθείσα υπόθεση Επιτροπή κατά Ιταλίας (παράγραφος 114).

18 — Βλ. δικόγραφο προσφυγής, παράγραφος 21.

19 — Βλ. υπόμνημα αντικρούσεως, σ. 23.

αντικρούσεως όσον αφορά την έννοια της «ομοιότητας» καθώς και οι δηλώσεις του εκπροσώπου του κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση επιβεβαιώνουν οριστικώς ότι δεν υφίσταται ομοφωνία μεταξύ των βελγικών δικαστηρίων και της νομικής θεωρίας για την ερμηνεία της έννοιας αυτής.

62. Λαμβανομένων υπόψη όλων αυτών των στοιχείων, κρίνω ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι το Βασίλειο του Βελγίου παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΕΚ, καθόσον εφάρμοσε κατά τρόπο συνεπαγόμενο διακριτική και δυσανάλογη μεταχείριση τις προϋποθέσεις «ομοιότητας» και «μοναδικού πωλητή» μεταξύ, αφενός, των προϊόντων και υπηρεσιών που αποκτά ένας καταναλωτής και, αφετέρου, των προϊόντων ή υπηρεσιών που καθίστανται προσιτές δωρεάν ή σε μειωμένες τιμές στο πλαίσιο προγράμματος επιβράβευσης σταθερής πελατείας ως προϋποθέσεως για την άσκηση του εν λόγω προγράμματος ως διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών μεταξύ επιχειρήσεων.

IV — Πρόταση

63. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει, λόγω ανεπαρκούς αιτιολογίας, την ασκηθείσα από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προσφυγή και να την καταδικάσει στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας.